

મૂર્તિઓનો દ્વીપ

— સુધા મૂર્તિ

એક સુંદર હરિયાળો લીલોછમ દ્વીપ હતો. ઘેઘૂર વૃક્ષોથી જંગલ શોભતું હતું, તેમાં શુદ્ધ વાદળી પાણીના ઘોઘ હતા અને તેના પર્વતોમાં એક અનન્ય વિશિષ્ટ પ્રકારના પથ્થરોની ખાણો હતી. સફેદ રંગને કારણે આ પથ્થરો ખૂબ સુંદર- મનોહર લાગતા હતા, તે કીમતી હતા. એમાંથી શિલ્પ બનાવવું, મૂર્તિઓ બનાવવી ખૂબ સરળ હતું.

ઘણાં વર્ષો સુધી એક રાજાએ તેના પર રાજ્ય કરેલું. તે તેની પ્રજાની ખૂબ કાળજી રાખતો. તેને પર્વતો—ઝરાઓ—જંગલો ખૂબ ગમતાં, તે પ્રકૃતિપ્રેમી હતો. તેને એક મિત્ર હતો અમર. તે શિલ્પી હતો. પથ્થરમાંથી સુંદર મૂર્તિઓ તે કોતરી કાઢતો. અમરને પણ આ દેશ ખૂબ વહાલો હતો. તેની એક શાળા હતી, જેમાં તે શિલ્પકામ શીખવતો. દૂર—દૂરથી વિદ્યાર્થીઓ ત્યાં આવતા ને મૂર્તિઓ બનાવવાનું શીખતા, પણ અમરની એક વિચિત્ર શરત હતી. એ શરત એ હતી કે મૂર્તિ બનાવવા માટેના પથ્થર વિદ્યાર્થીઓએ પોતાના લાવવાના. માત્ર છેલ્લી મૂર્તિ કે શિલ્પ બનાવવાનું થાય ત્યારે જ અહીંના આ વિશિષ્ટ પથ્થરનો તેઓ ઉપયોગ કરી શકે. ખરેખર દરિયા વચ્ચેથી જથ્થાબંધ પથ્થરો લાવવા લઈ જવાનું અઘરું હતું. ઘણા આનો વિરોધ કરતા, પણ અમર આ બાબતે મક્કમ હતો.

એક વાર રાજાએ આ શરતનું કારણ પૂછ્યું : ‘અમર! આવી વિચિત્ર શરત કેમ?’ હવે તો રાજા અને અમર બંને વૃદ્ધ થયા હતા. શાણા વૃદ્ધ અમરે કહ્યું : ‘આ પથ્થરો અને આ પ્રદેશ ઉપરની બધી જ મૂલ્યવાન વસ્તુઓ આપણને કુદરત તરફથી મળેલી અમૂલ્ય ભેટ છે. આપણે તેનું રક્ષણ કરવું જોઈએ, એનું જતન કરવું જોઈએ. જો આપણે તેને સમજપૂર્વક નહીં વાપરીએ તો આપણાં બાળકોને માટે કેવી રીતે સાચવી રાખીશું? જો આપણે વિચાર કર્યા વગર જ આ પથ્થરો અને વૃક્ષનાં લાકડાંઓ વાપરી નાખીશું તો તે બહુ ઝડપથી ખલાસ થઈ જશે અને પાછળ ખાલી ઉજ્જડ વેરાન પ્રદેશ છોડી જઈશું. આથી હું આગ્રહ રાખું છું કે શિલ્પકળા શીખનાર વિદ્યાર્થીઓએ પોતાની સામગ્રી જાતે લાવવાની રહેશે અને જ્યારે તેઓ પોતાની અંતિમ કૃતિ બનાવશે ત્યારે જ આ વિશિષ્ટ પથ્થરનો ઉપયોગ કરી શકશે.’

અમરની આ વાત રાજાના દિલમાં બરોબર ઊતરી ગઈ, તે ખુશ થયા અને અમરને તેની શાળા તેની રીતે ચલાવવા દીધી.

થોડા જ દિવસ પછી તે રાજા મૃત્યુ પામ્યો ને તેનો પુત્ર રાજદીપ ગાદીએ આવ્યો ને તેણે રાજ્યનો વહીવટ પોતાના હાથમાં લીધો. તેણે તેના પિતા કરતાં બધી જ વસ્તુઓ જુદી રીતે કરવા માંડી. તેણે કાયદાઓ જ ધરમૂળથી બદલી નાખ્યા. એક દિવસ તેને આ શિલ્પશાળા યાદ આવી અને તે તેની મુલાકાતે ગયો. ત્યાં તેણે જોયું કે વિદ્યાર્થીઓ બહુ એકાગ્રતાથી મૂર્તિઓ બનાવી રહ્યા હતા, પણ તેના પ્રધાનોએ તેના કાન ભંભેર્યાં. અમરના નિયમને કારણે જે વિદ્યાર્થીઓ સામગ્રી લાવી નહોતા શકતા ને જેમને ભણવું હતું તેની ફરિયાદ તેમણે રાજાને કરી.

રાજદીપને થયું કે જો પોતે આ નિયમ દૂર કરી દે તો ઘણા લોકો આ શાળામાં ભણવા આવી શકે. તેની ફીમાંથી દ્વીપની સમૃદ્ધિમાં વધારો થશે અને વધારામાં આ લોકો જે સુંદર મૂર્તિઓ તૈયાર કરશે તેનાથી દ્વીપની શોભા વધી જશે. આ વિચાર આવતાં જ તેણે અમરને શિક્ષકપદેથી દૂર કર્યો અને બીજા વ્યક્તિને શાળાસંચાલનનું કામ સોંપી દીધું.

ખૂબ જ ઝડપથી આખો દ્વીપ વિદ્યાર્થીઓથી ઊભરાઈ ગયો અને પથ્થરકામ ઝડપથી થવા માંડ્યું. પથ્થરની અતિ માગને કારણે ખાણનું ખોદકામ પણ ખૂબ થવા માંડ્યું. તેમની બનાવેલી મોટી-મોટી શિલ્પકૃતિઓને હવે શહેરમાં મોકલવી જરૂરી બની. ગાડાં બનાવવા માટે અને રસ્તાઓ

પહોળા કરવા માટે વૃક્ષો કાપવા માંડ્યા. હોડીઓ બનાવવા માટે પૂરતાં લાકડાં ન મળવાને કારણે માછીમારો દરિયામાં આગળ જઈ શકતા બંધ થયા. તેઓએ કિનારા પાસે જ માછીમારીનું કામ શરૂ કર્યું. પરિણામે અંદરોઅંદર ઝઘડા થવા માંડ્યા. લાકડું અને પથ્થર બંનેની અછતને કારણે નવાં ઘરો મજબૂત નહોતાં બનતાં. ખેડૂતો માટે સારાં હળ બનાવવાનું મુશ્કેલ થઈ પડ્યું. આની અસર ખેતી પર થઈ. ખોદકામ અને આ બધાને લીધે પ્રદૂષણ એટલું બધું વધી ગયું કે છોડવાઓ મૂરઝાઈ જવા લાગ્યા, રોગચાળો ફાટી નીકળ્યો અને પાણી ઓછું થતાં—થતાં છેવટે ઝરણાંઓ સુકાવા લાગ્યાં. વાતાવરણ બદલાઈ ગયું. તે વધારે ને વધારે ગરમ અને સુકકું થવા માંડ્યું. થોડાક જ સમયમાં ત્યાં દુકાળ પડ્યો ને એક સમયનો હરિયાળો લીલોછમ દ્વીપ પથ્થરની મૂર્તિઓની નગરી અને મરુભૂમિમાં ફેરવાઈ ગયો.

પોતાની રાજધાની અને પોતાના મહેલની મોટી—મોટી મૂર્તિઓથી શણગારવાની રાજદીપની ઈચ્છા જરૂર પૂરી થઈ. શાળાનો દરેક વિદ્યાર્થી સુંદર મૂર્તિ બનાવીને એને ભેટરૂપે આપતો. બહુ જલદીથી આખું રાજ્ય મૂર્તિઓથી ઉભરાવા લાગ્યું. એક સમયે જે દ્વીપ ગાઢાં જંગલ, ચોખ્ખા વાદળી પાણીથી ભરેલી નદીઓ અને ઝરણાંથી શોભતો હતો તે હવે પથ્થરની શુષ્ક મૂર્તિઓનો થઈ ગયો. જંગલ નાશ પામ્યું. નદીઓમાં ગંદું પાણી વહેવા લાગ્યું. સમયસર વરસાદ ન પડ્યો એથી વાતાવરણ ખૂબ ગરમ અને ઉકળાટભર્યું રહેવા લાગ્યું. લોકો દ્વીપ છોડી—છોડીને જવા લાગ્યા. જાણે તે તરછોડાયેલ હોય, ત્યજાયેલ હોય તેમ ઘરો, શાળાઓ અને મહેલો ધીમે—ધીમે મૂંગાં થતાં ગયાં.

થોડા જ સમયમાં લોકો આ દ્વીપને ભૂલી ગયા. હજારો વર્ષો પછી સંશોધકો અહીં આવ્યા ત્યારે ખાલી પડેલા એ દ્વીપમાં સેંકડો મૂર્તિઓ વેરવિખેર હાલતમાં તેમને મળી આવી, જે દ્વીપ એક રાજાની લાલસાને કારણે નાશ પામ્યો હતો.

